

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseeren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentien aan de ADMINISTRATIE; Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.
Inzendingen, die later dan Donnerdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Zondag 30 September 1900. N°. 1187.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneeanten worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentieprijs: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elken regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van hieldagen en Verslagen van vereen. 14 C. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

LAATSTE REEKS.

XXXIV.

KERK EN STAAT.

XXII.

En Jezus antwoordende, zeide tot hem: „Geef dan den keizer wat des keizers is, en God wat Gods is. En zij verwonderden zich over hem.“
Marcus 2: 27

Nu houde men scherp in het oog, dat de denkbeelden, door onze vaders in Art. 36 beleden, in 1559 reeds in den belijdenisvorm zijn gegoten, en bijna letterlijk in dien bepaalden vorm door Guido de Brès zijn overgenomen; alsoo op een tijdstip dat de scheuring tusschen Gereformeerden en Lutherischen nog niet tot stand was gekomen; dat men aan de Wederdoopers nog het bestaansrecht betwistte, en zich nog niet anders inbeelde, of de Reformatie zou welhaast ook in Frankrijk, Italië, ja zelfs in Spanje en Portugal zoo zeevriend doordringen, dat er ten slotte niet anders dan de ééne kerk der Hervorming in heel Europa overbleef. Het alles opsmeltende religieuse proces dier dagen was nog in volle gisting. De evenaar zwakte nog elk oogeblik met geweldige schokken door, en maakte nog van verre niet den indruk van tot rust te zullen komen. Met de feiten en toestanden, die eerst later uit deze gisting en worsteling stonden geboren te worden, kon toen niemand nog rekenen. En zoo is het volkomen begrijpelijk, dat toentertijd opgestelde Confessies nog geen omdenken hadden voor de toekomst die te komen stond, zich nog geheel plaatsten op het toenmalig algemeen geldend standpunt, en deswege, in aansluiting aan de middeleeuwen, nog van de Kerk bleven spreken, alsof er van twee of meer kerken nooit sprake zou zijn. Geestelijk had men de zielen der geloovigen van de overheersching der kerkelijke machthebbers losgemaakt, en daartoe op het onderscheid gewezen tusschen het zichtbare kerkelijk instituut, en de onzichtbare binnenzijde der Kerk, als het organische Lichaam van Christus. Doch dat was tot op dien tijd uitsluitend geschied om „de vrijheid van den Christenmenschen“ te handhaven tegenover de kerkbesturen, het heilig ideaal tegenover de altoos gebrekkige werkelijkheid der uitwendig waarneembare kerken. Maar tot het denkbeeld, dat de Hervorming tot splitsing van de ééne kerk in meerdere kerken zou leiden, en dat welhaast in eenzelfde land meerdere kerken naast en tegenover elkander zouden optreden, was men nog niet doorgedrongen. In het publieke recht is dit denkbeeld eerst met den vrede van Munster in 1648 vastgelegd, en de groote strijd tusschen de Episcopalen, Presbyterianen en Independanten in Engeland, die het denkbeeld van de pluriformiteit der kerken nog breder heeft uitgewerkt, kwam eerst in de 17de eeuw tot beslissing. Nog heden ten dage houden de Episcopalen staande, dat alleen zij „de kerk“ zijn; al wat naast hen opkwam noemen ze secten; en eer nog zijn ze geneigd, om de Roomsche geestelijken, dan de Gereformeerde predikanten der Presbyterianische vrije kerken als Opzitters in den geest der Hellige Schrift te erkennen. Het is dan ook opmerkelijk, dat de Synode van Dordrecht in 1619 de artikelen der Confessie over de kerk niet met de buitenlandsche theologen heeft behandeld, en ze niet onderwierp aan herziening. Door hen die nog steeds voor een onveranderd Art. 36 opkomen, is hierop dusver veel te weinig gelet. Het spreekwoord zegt, qu'il faut juger les écrits d'après leur date, wat zeggen wil, dat men bij de uitlegging van een schriftstuk allereerst vragen moet naar den tijd waarin het opgesteld werd. Een stelregel, die dus hier toegepast, tot geen andere conclusie kan leiden, dan dat onze Confessie, met haar Art. 36, geschreven werd, toen nog niemand aan de mogelijkheid van meer dan ééne zichtbare kerk dacht.

conscientie en van publieken eeredienst eerbiedigen. Toestanden als nu nog in Ecuador, Peru en Bolivia bestaan, waar Protestantisme zelfs geen godsdienstige samenkomst kunnen houden zonder entreekaarten, veroordeelen ze even beaist als wij dit doen. Ook ten onzent wenscht het stelsel der plakaten, dat toch nooit iets heeft uitgewerkt, geen hunner terug. En feitelijk berusten alsoo ook zij in de pluriformiteit der zichtbare kerk als in een fait accompli, d. i. als een voldongen feit, waaraan niets te veranderen, en waar wel terdege mee te rekenen valt. In hun eigen handboeken en overzichten sommen ook zij, als het terrein der Christelijke kerk tegenover het Heidendom en Mohamedanisme moet worden afgebakend, ook welterdege de Grieksche, de Nestoriaansche, de Coptische, de Roomsche, de Lutherische, de Episcopale en andere kerken mede. Vaststaat althans dat het nooit nog één hunner in den zin is gekomen, om de vraag, waar de Christelijke kerk zich vertoont, kortweg te antwoorden: „In de Gereformeerde kerken alleen.“ Iets wat ze te minder kunnen, nu het feit openbaar is, dat de in engeren zin dusgenaamde Gereformeerde en Presbyterianische kerken, hier, in Engeland en in Amerika, inwendig zoo bitter verdeeld en aan haar Confessie ontzonken zijn, dat kleinere groepen uitgezonderd, moderneren en Christus-luochenars van allerlei aard en graad, met hen in hunne kerken saamlevens. Geestelijke gevoelen b. v. de voorstanders van Art. 36 ten onzent veel sterker verwantschap met Lutherischen of Doopsgezinden, die orthodox zijn in het Christologisch dogma, dan met de moderneren onder hun eigen collega's.

Uit het bovenstaande volgt, dat zij den plicht der Overheid tegenover de zichtbare kerk zóó moeten omschrijven, als onze feitelijke bestaande toestand dit eischt. Ook hierop is dusver veel te weinig gelet. Op zichzelf is het volkomen juist, dat men in zijn Confessie zich op het ideale standpunt kan plaatsen, ook al weet men dat de werkelijkheid hier verre beneden blijft. Maar dit gaat niet aan, als men aan de Overheid een verplichting voorhoudt. Reeds op zichzelf is zulk een voorschrijft in eene Confessie niet te zeer op zijn plaats. Eene Confessie is een rekenschap geven van eigen optreden aan de Overheid. Over de Tien Geboden wordt dan ook niet in de Confessie, maar in den Catechismus gehandeld. Historisch blijkt evenzeer, dat Art. 36 oorspronkelijk heel iets anders bedoelde dan aan de Overheid plichten voor te schrijven; het strekte, gelijk het slot van het artikel klaarlucht aantoont, ten einde, juist omgekeerd, de plichten der geloovigen jegens de Overheid af te bakenen, en elk vermoeden te weerspreken, alsof de geloovigen dier dagen heulden met het anarchisme der wederdoopers. Eerst in verband hiermede werd het een retrospectief artikel. Men diende zijn Confessie in bij eene Overheid, die de Gereformeerden vervolgde, en daartegenover stelden nu de stellers van de Belijdenis de verklaring, dat de Overheid, juist omgekeerd, hun, als de ware kerk, de hand boven het hoofd moest houden, en hun tegenstanders, die hun het daglicht niet gunden, moest weerstaan. Daarentegen is in onze vele koloniën nooit op ontroering van 't Heidendom en het Mohamedanisme, van Overheidswege, aangedrongen. Wat men in Art. 36 nederzchreef, doelde alleen op den toestand van omstreeks 1560/70 en bepaaldelijk hier te lande.

Dit concreet karakter van zulk een artikel volgt dan ook uit den aard der zaak. Wie aan een Overheid die door wet en strafrecht moet handelen, een verplichting oplegt, kan dit niet in het afgetrokken doen, maar moet dit doen in verband met den feitelijke bestaande toestand. De Hervorming, optredende in het besef, dat de pauselijke kerk een valsche kerk was, en dat zij de ware kerk herstelde, legde dan ook op de Overheid de verplichting om met haar magistraal gezag tot dit herstel van de ware kerk mede te werken. De Overheid, zoo oordeelde men, was geroepen en gehouden, om aan de pauselijke kerk het karakter van kerk te ontnemen, haar misbruiken af te schaffen, haar kerkgebouwen te zuiveren, en van de pastoors, die wilden, dominees te maken, voerden metterdaad niet anders dan dit program uit. Of men aan de Overheid al zegt: „Als alles was zoals het wezen moest, zoudt ge in zoo ideale toestand zus en zóó moeten handelen“, geeft niets. Zal de Overheid zich van een op haar rustende verplichting kwijten, dan

moet dit slaan op den bestaande toestand, en haar in zulk een vorm worden voorgehouden, dat ze haar roeping vervullen kan. Men kan nu niet tot de Overheid zeggen: „Als we nog in de 16e eeuw waren, zou uw plicht dit en dat zijn“. Wie tot de thans regerende Overheid zich richt, en haar aanzegt, hoe ze zich tegenover de zichtbare kerk te gedragen heeft, moet daarbij uitgaan van den thans geworden toestand, en aanwijzen hoe de Overheid zich tegenover dien bestaande toestand van haar hooge roeping te kwijten heeft. De lastbrief, dien ge haar uitreikt, al hoort hij meer in den Catechismus dan in de Confessie thuis, moet in elk geval concreet zijn. Het moet zijn, wat de vaders noemden: *Ille et nunc*, d. w. z. passend op den toestand gelijk die zich hier en nu voordoet.

En nu stellen we aan hen die Art. 36 overanderd willen handhaven — en ze missen elk recht van verder meespreken, zoolang ze hierop niet pertinent en conclusief geantwoord hebben — deze, heel het geschied beheerschende, vraag: Hoe moet de Overheid, als ze op haar erf meer dan ééne zichtbare kerk vindt, uitmaken welke onder die velen de ééne ware zij? Zij moet dit, op haar standpunt, weten. Zal ze de ware kerk beschermen en voortheppen, en daarentegen „alle afgoderij en valschen godsdienst“ uitroepen, dan moet ze beginnen zelfs met uit te maken, wat dan nu de ware kerkvorm is en wat die andere groepen zijn, die zich wel kerk noemen, maar zonder het te weten. Wat willen onze bestrijders nu, dat de Overheid dit zelve zal beoordeelen en uitmaken? Oftewel weten ze een macht aan te wijzen die dit voor haar beslist, en naar wien beslissing zij zich gedraagt? En laat men hierop nu niet met holle phrasen of in afgetrokken begrippen, maar *hic et nunc* antwoorden, zóó dat de vraag aldus komt te staan: Hoe komt, op uw standpunt, de Regeering van Hare Majesteit onze geëerbiedigde Koningin tot de zekerheid, welke onder de vele kerken, die hier te lande bestaan, de ware is? Want let er wel op, wie zich op het standpunt van onze bestrijders plaatst, moet onverwijld op Grondwetsherziening ten deze aandringen. Thans zegt de Grondwet bescherming aan alle kerken zonder onderscheid toe, en waarborgt Staatsinkomsten aan kerken, waarvan onze vaders oordeelden, dat ze veel eer gesloten moesten worden, en daaronder o. a. ééne kerk, waarvan deze broederen belijden, dat ze zich nog dag aan dag, en in tal van plaatsen, schuldig maakt aan „vervloekte afgoderij“. Dit nu is met handhaving van Art. 36 in onveranderden vorm natuurlijk onbestaanbaar. Staatsinkomsten waarborgen aan een priester, die uws inziens in publieken dienst „vervloekte afgoderij“ pleegt, mag en kan op geen standpunt, en het is een bittere ironie van den partijstrijd, dat nochtans juist deze broederen met hand en tand voor het bezoud van het desbetreffend Grondwetsartikel opkomen. Iets waarop ze, als mannen van eer en mannen van beginsel, natuurlijk niet kunnen antwoorden: „Dat doen we, omdat anders ons eigen tractement gevaar loopt;“ zoodat ze zich ten slotte wel moeten terugtrekken in bot zwijgen. Doch stel nu, dat het onveranderde artikel 36 weer opleeft en weer werken gaat, dan volgt hieruit rechtstreeks dat, op hun standpunt, onze Grondwetsparagraaf over den godsdienst onverwijld en principieel herziening eischt, en moet omgewerkt worden in zulk een zin, dat aan de ware kerk, d. i. de Gereformeerde, en aan haar alleen, bescherming met de noodige privilegiën worde toegekend, en dat bepaald worde, op welke wijze „alle afgoderij en valsche godsdienst“, hier en in de koloniën, zal worden uitgeroeid.

De Koningin zou dus een Ministerie moeten samenstellen, dat bereid was en zich in staat achtte, om voorstellen tot Grondwetsherziening in dien zin te ontwerpen. In breede Memorie van Toelichting zou dit Kabinet deze voorstellen moeten toelichten, en de gronden aangeven, waarop zoodanige voorstellen rustten. Bij Kamerontbinding zouden de kiesvereëningingen kandidaten voor of tegen moeten stellen. En de stembus zou tot resultaat moeten hebben, dat ten slotte met twee derden stemmen meerderheid deze voorstellen tot wet konden verheven worden. Nu spreken we nog niet over de volstrekte onmogelijkheid, om tot zulk een uitkomst te geraken. Natuurlijk zou zich op staanden voet een combinatie vormen van alle Roomschen, alle Lutherischen, alle Doopsgezinden, alle Joden en alle moderneren, om zulk een opzet te stuiten, zoodat we niet gelooven dat er in de Tweede Kamer tien en in de Eerste Kamer vijf leden voor zouden te winnen zijn. De *risic* van Eu-

ropa en Amerika, en de belaching van al wat de vrijheid lief heeft, zou zulk een Kabinet zich geen oogeblik kunnen staande houden, en ook in ons zou het zijne bestiate tegenstanders vinden. Maar dat nu ter zijde latende, bepalen we ons voorshands tot de te doene voorstellen. In die voorstellen zou moeten zijn aangegeven, welke kerk de ware is, waaraan de Regeering haar bescherming en privilegiën toezei. Onze vaders hebben dat dan ook gedaan, en beslist, dat de Staat der Nederlanden alleen de Gereformeerde kerken als kerk erkende. Wat daarbuiten stond of bestond, kon in die dagen van Overheidswege niet op den naam van kerk aanspraak maken. De Overheid kende Roomsgezinden, Luthergezinden, Doopsgezinden en Joden, maar geen Roomsche, Lutherische kerk enz. Zoo zou het formeel dus ook nu weer moeten worden. Wie dat betwist, speelt met woorden. Zoo en niet anders is de strekking van onze Confessie, zoo men ze onveranderd staan laat. En zoo herhalen we dus de vraag: Hoe zal de Kroon, langs constitutioneele weg, tot beantwoording komen van de vraag, welke onder de bestaande kerken de ware is? En natuurlijk kan ze hierbij niet volstaan met een summier en willekeurige beantwoording dier vraag. Haar antwoord moet gemotiveerd zijn. Laat nu onze bestrijders eens kloekheid betoonen, en eens in druk doen uitgaan zulk een Concept-voorstel van Grondwetsherziening, met zulk een Concept-Memorie van Toelichting. Dan zullen ze toonen, den moed van hun overtuiging te bezitten, en aan te dringen op iets dat kan.

Maar hoe zullen ze dat aanleggen? Zeker, indien de Nederlands Hervormde kerk nog muurvast in haar Belijdenis stond; indien ze nog als van ouds de confessioneele tucht handhaafde; en indien het nog aanging te zeggen, dat de leden en ambtsdragers dezer kerk belijders der aloude Gereformeerde Religie waren; dan liet zich nog het historisch betoog denken, dat men zei: De Staat der Nederlanden wortelt in de Unie van Utrecht. De periode van 1793—1848 is slechts een abnormaal tusschenbedrijf geweest. Niets dus natuurlijker, dan dat de Overheid thans haar oorspronkelijk karakter herneem, en weer als Overheid professie ga doen van de Gereformeerde religie. Er zou dan nooit een afscheiding in 1834, nooit een doleantie in 1886 zijn geweest. Geen vrije kerk zou er zijn opgekomen. En de Ned. Herv. kerk zou als de kerkelijke belichaming van de Gereformeerde religie kunnen erkend worden. — We zeggen niet, dat we dit beamen zouden. Op ons standpunt kan dit niet. Maar ons op het standpunt van onze bestrijders plaatsend, geven we toe, dat zulk een historisch betoog in dit geval te voeren ware.

In het Geusje wordt zoodanig betoog dan ook feitelijk nog verdedigd. Maar onze bestrijders gevoelen zelve wel, dat ze hier niet mede uitkomen. Wat onze vaders aan de Overheid oplegden, was niet de verdediging van de nominale kerk, maar van de Gereformeerde Religie. Zóó staat het in alle officiele actestukken, en zoo is het ook door de Commissarissen-politiek op de Synode van Dordrecht verstaan en uitgesproken. De Overheid deed professie, niet van tot deze of die kerk te behooren, onverschillig wat ze beleed, maar ze deed professie van de Gereformeerde Religie, conform de Formulieren van Eenigheid. Historisch zou dus allen dat het betoog ten bate van de Ned. Herv. Kerk te voeren zijn, zoo kon aangetoond, dat deze alnog de belichaming der Gereformeerde Religie was. Nu is het echter notoir, hoe de voorstanders van de onveranderde handhaving van Art. 36 in deze kerk slechts een zeer kleine minderheid vormen, en steen en been klagen, dat de geheele organisatie dezer kerk uit het eenig rechte spoor ging, om een leervrijheid toe te laten, die Arminianen, Libertinisten en Socianen van allerlei aard en gading zelfs in het ambt duldt. Ze geven dus zelf toe, dat deze kerk geen waarborg oplevert voor een uitsluitend Gereformeerde professie, en hiermede vervalt natuurlijk elk beroep op de historische positie van het verleden.

Onze Regeering zou alzo geheel zelfstandig te beoordeelen hebben, aan welke kerk ze het karakter van ware kerk zou hebben toe te kennen. En zoo herhalen we de vraag: Bezit ze nu de gegevens om dat te beslissen in zichzelf, oftewel is er een macht boven haar, die dat voor haar zóó beslist, dat zij gerechtigd zou zijn, deze beslissing te volgen? De Roomschen zijn hierop met hun antwoord gereed. Volgens hen heeft niet de Overheid dit uit te maken, maar het apostolisch gezag van Rome. Daarom staat dat gezag centraal buiten alle nationale gebondenheid, en geeft voor de Overheid in

alle natien de beslissing. Maar natuurlijk, deze uitweg staat voor onze bestrijders niet open. Dit gezag erkennen ze niet, en ze denken er niet aan, een ander centraal gezag voor alle kerken der wereld op te richten. En ook kunnen ze niet zeggen: „Dat maakt de kerk uit“, want natuurlijk, laat men het aan de kerken over, dan beweert elke kerk zelve de ware kerk te zijn, en is de Overheid even ver. Als eenig denkbare macht zou dan nog de Universiteit kunnen te hulp worden geroepen, maar voorerst zou geen enkele kerk, die zich zelve eert, ooit het gezag der wetenschap als rechter erkennen, en ten andere kennen we de gezindheid onzer bestrijders te goed, om niet te weten, dat de uitspraak van geen der theologische faculteiten hier te lande door hen zou aanvaard worden.

Hoe men het wende of keere, er bleef alzo niet anders over, dan dat de Overheid zelve de beslissing in handen nam, en zelve de zaak uitmaakte. Doch hoe zal dit, als het op een gemotiveerde beslissing aankomt, toegaan? Weet, wie ons tegenspreekt, uit heel deze eeuw één Kabinet te noemen, aan welks leden hij ten deze recht van beslissing zou hebben toegekend? Stelling niet één. Want al wees men op het Kabinet van 1889, ook dit zou door zijn Roomsche leden op zoo critiek punt hopeloos verdeeld hebben gestaan. En de mogelijkheid, dat later ooit zulk een Kabinet zou kunnen optreden, zal door niemand worden beweerd. De ontwikkeling op elk terrein werkt veeleer in de richting van meerdere splitsing en stellig niet in de richting van een aaneengesloten eenheid wat betreft religieuse inzichten. Het eenige betoog, dat de Regeering zou kunnen voeren, ware de aanwijzing, dat deze of die kerk haar als Overheid den besten waarborg bood voor orde, rust en veiligheid. Doch afgezien van het feit, dat ten deze de kerken weinig uiteenloopen, zou er dan niet uit volgen dat de kerk verlaagd werd tot een *instrumentum regni* en aan het bewaren van orde en rust ondergeschikt werd gemaakt? Een oordeel, dat als het doorging, het hardst op de kerken der Hervorming zou zijn neergekomen, die alle destijds bestaande rust in alle Staten verstoord hebben, en in Nero's dagen zelfs alle Christelijke kerken zou getroffen hebben, ja, in Jerusalem op Jezus zelf zijn neergekomen, van wie de conservatieven van Judea riepen, dat hij het volk boerde. Er zou dus niets anders overblijven, dan dat de Overheid zelve, op godsdienstige gronden, de kenteekenen der ware kerk ging vaststellen, en aan deze kenteekenen de bestaande kerken toetste. Bezit nu daartoe de Overheid, bezit daartoe onze Regeering de bevoegdheid en de geestelijke bekwaamheid? En ook, als ge dit recht en deze bevoegdheid aan de Regeering toestaat, blijft er dan over van de *Libertas Ecclesiae*, d. i. van de vrijheid der kerken, om zelve te oordeelen over het recht van eigen bestaan?

„Die het Lam volgen.“

Deze zijn het, die met vrouw n niet bevelikt zijn, want zij zijn maagden; deze zijn het, die het Lam volgen, waar het ook henegaat; deze zijn gekocht uit de menschen, tot eerstelingen Gods en het Lam.
Openb. 14: 4.

Gewaagde de Hellige apostel Paulus van een hoog, heilig geluk, dat elk die in Jezus ont slaep, vindt in het „altijd met den Heere wezen“, in de gezichten van Pathmos wordt op die nauwe gemeenschap met den Middelaar nog sterker nadruk gelegd. Immers van de rijkst verheerlijkten wordt daar gezegd: „deze zijn het die het Lam volgen, waar het ook henegaat.“ 1) Dat hiermede onderscheid tusschen gezaligen en gezaligen wordt gemaakt, valt niet tegen te spreken. De 144.000 van wie hier sprake is, zijn „eerstelingen“, die een rijker loon en daarom een buitengemeene heerlijkheid ontvangen. Zij zijn het die het lief voor het Lam met een volheid, zuiverheid en diepte zingen, zooals niemand buiten hen dit kan. Of staat er niet van deze 12 x 12.000, dat ze met een stem als een stemme veler wateren, en toch met een stem als van citherspelen, een nieuw gezang voor den Troon zongen, en wordt er ook niet bij gevoegd: „Niemand kan dat gezang leeren dan de 144.000, die van de aarde gekocht zijn?“ Heeten ze niet „gekochten uit de menschen tot eerstelingen Gods en het Lam?“ Wordt van hen niet verklaard, dat ze zich noch met vrouwen noch met leugen bevelikt hebben? En is, behalve in hun geheel eenigen zang, hun rijker heerlijkheid niet in dien wonderschoonen

1) Men heeft dit wel zóó pogen te duiden, dat het zou willen zeggen: personen die in hun aardse leven in het voetspoor van Jezus hadden gewandeld. Maar dat kan niet. Er staat in het oorspronkelijke een tegenwoordige tijd. Niet dat ze Jezus volgden, maar zij volgden het Lam.